

**Деякі акценти щодо вивчення української мови та літератури у
закладах загальної середньої освіти
у 2021-2022 навчальному році**

1. При підготовці до нового навчального року опрацювати нормативно-правову базу для закладів загальної середньої освіти

[Наказ МОН України від 05.05.2021 № 498 “Деякі питання проведення у 2022 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти”.](#)

[Наказ МОЗ України №2205 від 25.09.2020 “Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти” за покликанням](#)

<https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-25092020--2205-pro-zatverdzhennja-sanitarnogo-reglamentu-dlja-zakladiv-zagalnoi-serednoi-osviti>

[Наказ МОН України від 8 вересня 2020 року №1115 і зареєстровано в Міністерстві юстиції 28 вересня 2020 року за №941/35224 “Деякі питання організації дистанційного навчання”](#) <https://cutt.ly/9iveDyc>

[Положення про сертифікацію педагогічних працівників \(зі змінами від 24.12.2019 р.\)](#)

[Інструкція з діловодства у закладах загальної середньої освіти за покликанням](#)

<https://mon.gov.ua/ua/npa/nakaz-mon-vid-25-cherwnya-2018-r-pro-zatverdzhennja-instrukciyi-z-dilovodstva-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-zareyestrovano-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-11-veresnya-2018-r-102832480>

Лист Міністерства освіти і науки України від 16.07.2021 № 1/9-362 “Деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок”

Лист Міністерства освіти і науки України від 09.08.2021 № 1/9-404

«Про перелік навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2021-2022 навчальному році»

у 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою навчання <https://goo.gl/93BNko>

у закладах загальної середньої освіти, де є класи (групи) з навчанням мовами національних меншин <http://bit.ly/2Wn1Goi>

Наказ Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2021 р. № 813 “Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти” (орієнтири для 5 класу НУІІ) <https://bit.ly/3kmmkoy>

2. Для організації освітнього процесу з української мови чинними будуть такі навчальні програми:

5 – 9 класи. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. К.: Видавничий дім

«Освіта», 2013 (зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 07.06.2017 №804);

10 клас – навчальні програми (рівень стандарту та профільний рівень), затверджені наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407;

11 клас – навчальні програми, затверджені наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН України за покликанням:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>

3. Державний стандарт базової та повної середньої освіти, за яким зараз працюють ЗЗСО, ґрунтується на компетентнісному, особистісно зорієнтованому та діяльнісному підходах.

Чинна програма з української мови побудована на засадах компетентнісного, когнітивно-комунікативного, особистісно зорієнтованого й діяльнісного підходів до навчання, що становить *стратегічні орієнтири мовної освіти*.

Когнітивний підхід забезпечує процес формування пізнавальних і творчих знань, умінь та навичок учнів, Акцентує навчальну роботу на свідомому й осмисленому конструюванні власних висловлювань і сприйнятті чужих висловлювань у процесі активної мовленнєвої діяльності на уроці.

Особистісно зорієнтований підхід проєктує навчально-виховний процес на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерстві.

Діяльнісний підхід утверджує спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти. Визначає пріоритетну мету кожного навчального заняття – розвиток учня-мовця, а не учня-мовознавця у процесі практичної мовленнєвої діяльності під час занурення в комунікативну ситуацію, найбільш наближену до життєвих реалій.

4. Важливе місце у системі роботи вчителя-словесника посідає робота з текстами

Як зазначає у своїх дослідженнях Ніна ГОЛУБ, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, актуальність і доцільність системної роботи з текстами на уроках української мови мають такі переваги:

- текст сприяє ненав'язливому залученню учнів до духовного багатства нашого народу;
- формує внутрішню потребу читати й збагачувати себе прочитаним;
- розвиває уяву;

- мотивує учня на навчальну діяльність, підвищує пізнавальний інтерес;
- демонструє красу й виразність багатства української мови;
- розвиває творчий потенціал;
- сприяє збагаченню активного словника;
- поліпшує якісні характеристики мовлення;
- розвиває навички осмисленого читання;
- створює умови для організації групової роботи;
- розвиває навички естетичного сприйняття мови;
- сприяє економії часу на уроці й розширенню можливостей уроку;
- реалізує міжпредметні зв'язки на уроці;
- створює умови для пошуку й осмислення проблеми;
 - розвиває організаторські навички (цілевизначення, планування, коригування, рефлексія);
 - формує навички дбайливого ставлення до мови і свого мовлення;
 - сприяє формуванню мовного чуття;
 - впливає емоційно на учня, розвиває і збагачує його емоційний інтелект тощо.

5. Для організації освітнього процесу з української літератури чинними будуть такі навчальні програми:

5-9 класи. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Освіта, 2013 зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 07.06.2017 № 804;

10 клас – навчальні програми (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407;

11 клас – навчальні програми (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН України за покликанням:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>

та на сайті ІМЗО за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/navchalni-prohramy-5-9-klasy-naskrizni-zmistovi-liniji/ukrainska-literatura-naskrizni-zmistovi-liniji/>

6. Українська література як навчальний предмет має значний потенціал для формування на уроках літератури компетентного учня-читача, здатного до діалогічної взаємодії, відкритого до комунікації з ровесниками, спроможного зрозуміти цінність читання для самореалізації і саморозвитку, що особливо важливо в епоху потужного розвитку інформаційних технологій.

Щоб зацікавити учнів художнім твором, слід практикувати підготовку рекламних роликів та літературних білбордів, буктрейлерів та презентацій, колажів та летбуків, пазлів і ментальних карт, ілюстрацій та коміксів;

створювати віртуальні сторінки письменників у соціальних мережах, акаунти літературних персонажів, листи-звернення, відеолісти тощо.

Завдання предмета «Українська література» – сприяти формуванню ціннісного ставлення до того, що відбувається навколо, розуміти, що події важливо пропускати через себе.

7.Знання з української мови та літератури можна поглиблювати на заняттях курсів та факультативів

Назви програм курсів за вибором і факультативів з української мови і літератури, схвалених МОН України, подано у Переліку навчальних програм,

підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих

Міністерством освіти і науки України для використання в основній та старшій школі у ЗЗСО.

8. При вивченні предметів мовно-літературної галузі варто розвивати м'які навички

Компанія Microsoft провела дослідження, де на вершині списку для ТОП-60 найоплачуваніших професій опинились ***ораторські та комунікативні здібності***, володіння офісними програмами, створення презентацій, менеджмент проєктів і високий рівень самоорганізації.

Forbes вважає найголовнішими ***комунікативну компетентність, креативність, написання якісних текстів, досвід роботи у команді, базові комп'ютерні знання та готовність робити звичні речі в новий спосіб***.

Ключове, на що звертають увагу в першу чергу при виробленні *м'яких навичок* – ***це комунікативні вміння*** (слово “комунікація” походить від англійського communication, що в перекладі означає перебувати у зв'язку, брати, об'єднуватись):

- вільно володіти українською мовою як державною;
- правильно формулювати свої думки;
- керувати емоціями;
- зацікавлювати слухачів;
- прогнозувати та управляти поведінкою працівників;
- своєчасно оцінювати психологічний стан колективу;
- використовувати міміку, жести, інтонацію;
- регулювати процес спілкування як між групами, так і на міжособистісному рівні;
- підвищувати свій авторитет;
- встановлювати контакт навіть з малоприємними людьми;
- вести переговори;
- створювати атмосферу доброзичливості, взаєморозуміння, довіри.

Виділяють кілька видів **комунікативних навичок**:

Інформаційно-комунікативні — здатність вступати в спілкування, орієнтуватися в співрозмовників і ситуаціях, співвідносити різні способи спілкування (вербальні / невербальні)

Регуляційно-комунікативні — здатність узгоджувати власні дії та слова до потреб співрозмовника, довіряти, надавати підтримку, допомогу, використовувати свої особисті навички при колективному розв'язанні проблем, оцінювати результат спільного спілкування

Афективно-комунікативні — це здатність ділитися власними почуттями та інтересами зі співрозмовником, оцінювати його емоційну поведінку, виявляти емпатію (бути чуйним, співпереживати, піклуватися).

9. Для реалізації державної політики у сфері реформування освіти, зокрема Нової української школи, сучасному вчителю слід змінити деякі стереотипні підходи, навчитися працювати з новітніми засобами зв'язку, брати активну участь в освітніх проєктах, проходити навчання з громадською спільнотою “Освіторія”, міжнародним фондом “Відродження”, студією онлайн-освіти EdEra і та ін.

Важливо продовжити навчання педагогів у напрямі опанування інформаційними технологіями та їх ефективного використання в роботі. В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні рекомендуємо вчителям вдосконалювати також цифрові компетентності, які активізують пізнавальний інтерес учнів до використання додаткових навчальних матеріалів, розміщених на освітніх електронних ресурсах. Актуальність даного питання підтверджена використанням дистанційної форми навчання в період карантинних заходів.

10. Сучасний урок - компетентнісний урок. Нові характеристики змісту освіти за Державним стандартом 2011 р. і діючими у 2021-2022 навчальному році програмами зумовлюють істотні особливості організації як самого процесу навчання, так і уроку на засадах компетентнісного підходу. Звертаємо увагу, що під час проєктування та проведення компетентнісного уроку навчальні цілі кожного уроку мають бути сформульовані у формі очікуваних результатів за предметними компетентностями. Навчальні цілі мають вмотивовувати всі етапи уроку від початку до кінця уроку. На завершальному етапі ми перевіряємо, як досягли навчальних цілей, сформульованих на початку уроку. Якщо зазначено, що на уроці учні мають навчитися визначати..., характеризувати..., описувати..., порівнювати..., «оцінювати...», «висловлювати своє ставлення, думку...», тощо, то добираємо такі завдання й запитання, які спрямовані на перевірку саме цих умінь

11. Рекомендуємо опрацювати матеріали за покликаннями:

- 1) Як викладати українську літературу поколінню Z?
(Ігор Хворостяний, учитель Новопечерської школи м.Києва)

<https://osvitoria.media/experience/zrobit-yiyi-trohy-sexy-yak-vykladaty-ukrayinsku-literaturu-pokolinnyu-z/>

2) Формування життєвих компетенцій

https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
<https://gurt.org.ua/articles/42722/>
<https://ms.detector.media/mediaosvita/post/23631/2019-10-10-chomu-same-tak-5-tez-pro-rozvitok-kritichnogo-mislennya-ukraintsiv/>
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

<https://artterra.club/2017/11/13/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B1%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%BC%D0%B8.pdf>

3) «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації» (авт. А. Лотоцька, А. Пасічник).

Сайт Міністерства освіти і науки України <https://cutt.ly/9iveDyc>.

4) Робота з текстами на уроках української мови у процесі вивчення синтаксису й пунктуації у 8-9 класах (Ніна Голуб)

<https://lib.iitta.gov.ua/714400/1/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%BC%D0%B8.pdf>

5) Робота з текстами на уроках української мови, 8-11 класи (Ігнатюк Н.)

<https://vseosvita.ua/library/roboata-z-tekstom-na-urokah-ukrainskoi-movi-dla-8-11klasiv-iv-castina-225115.html>

6) Як налагодити освітній процес в умовах дистанційного навчання
<https://www.sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/hovyny/2061-yak-nalahodyty-osvitnii-protse-v-umovakh-dystantsiinoho-navchannia>

12. Рекомендуємо опрацювати літературу, де висвітлюються питання про шляхи формування комунікативної компетентності у школярів

1) Голуб Н. Б. Комунікативна компетентність сучасного учня старших класів : суть проблеми і шляхи її розв'язання / Н. Б. Голуб // Наукові записки. – Острог : Острозька академія, 2012. – Вип. 22. – С. 182–191. – (Серія "Філологічна").

2) Варзацька Л. О. Формування загальнонавчальних умінь як засіб досягнення цілей компетентнісної мовної освіти / Л. О. Варзацька // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Серія "Педагогічні науки". – Луцьк, 2014. – № 6. – С. 4–12.

3) Галаєвська Л. В. Діалогічна взаємодія як педагогічна і психологічна проблема / Л. В. Галаєвська // Українська мова і література в школі. – 2014. – № 6. – С. 9–12.

4) Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.

5) Соснова К. Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках української мови / К. Соснова // Дивослово. – 2012. – № 7. – С. 2–9.

13. Рекомендуємо опрацювати літературу, де висвітлюються питання проведення компетентнісного уроку

1) Озарчук А. В. Модель сучасного уроку: новітні методи та підходи до навчання. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/model-sucasnogo-uroku-novitni-metodi-ta-pidhodi-do-navcanna-27497.html>

2) Озарчук А. В. Сучасний урок: типи та структура. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/sucasnij-urok-tipi-ta-struktura-27487.html> 3)

Сучасний урок у контексті компетентнісного підходу : доповідь. Режим доступу: <http://kalush-licey10.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/12.3.-DOPOVID.pdf>

4) Ширмова Т. Порівняльна характеристика компетентнісного та традиційного підходів у навчанні. Режим доступу: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Shirmova.pdf>

14. Для перспективи розвитку освітнього процесу опрацювати новий Державний стандарт базової середньої освіти, який можна знайти за покликанням:

<https://www.kmu.gov.ua/.../pro-deyaki-pitannya-derzhavnih...>

та **Модельні навчальні програми для 5-6 класу з мовно-літературної галузі за покликанням:**

<http://barna-consult.com/proyekty-modelnyh-navchalnyh-program-dlya-5-9-klasiv/>

15. У зв'язку епідеміологічною ситуацією у світі та необхідністю введення карантинних заходів задля запобігання поширення вірусних хвороб під час календарно-тематичного планування важливо врахувати можливість організації освітнього процесу в межах навчального року в умовах карантину

16. Відповідно до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, при використанні технічних засобів навчання (далі – ТЗН) під час проведення навчального заняття потрібно чергувати види навчальної діяльності. Безперервна тривалість навчальної діяльності з ТЗН упродовж навчального заняття повинна бути: для учнів 5-7 класів – не більше 20 хвилин; для учнів 8-9 класів – 20-25 хвилин; для учнів 10-11(12) класів на 1-й годині занять до 30 хвилин, на 2-й годині занять – 20 хвилин. При здвоєних навчальних заняттях для учнів 10-11(12) класів – не більше 25-30 хвилин на першому навчальному занятті та не більше 15-20 хвилин на другому навчальному занятті.

Загальна тривалість виконання завдань для самопідготовки учнів у позанавчальний час не рекомендується більше 1 години у 3-5 класах, 1,5 години у 6-9 класах, 2 години – у 10-11(12) класах.

*Методист відділу гуманітарних
та мистецьких дисциплін
Коваленко О.П.*